

POSUDEK

oponenta rigorózní práce

Téma práce: Změna pohlaví a její občanskoprávní aspekty
Autorka: Mgr. Ondřej Mach
Oponent: JUDr. Josef Pelech, Ph.D.

1. Úvod

Podle vyhlášky děkana FPR č. 42 D/2020, o rigorózním řízení ze dne 12. 10. 2020 (dále jen „vyhláška“), se státní rigorózní zkouškou, jejíž součástí je i obhajoba právě rigorózní práce, ověřuje, zda si uchazeč prohloubil teoretické znalosti získané předchozím vysokoškolským studiem, a tedy i současně získal schopnost samostatně vědecky pracovat, a to včetně adekvátní práce s prameny, a v neposlední řadě, zda také umí aplikovat nabyté poznatky v praxi. Současně musí uchazeč také prokázat, že si osvojil základy metodologie vědecké práce (Čl. III. odst. 1 vyhlášky). Ve vztahu k rigorózní práci pak musí uchazeč prokázat hlubší znalosti zpracovávané tematiky, předložit vlastní řešení zkoumaného problému či zkoumaných problémů a v neposlední řadě i prokázat, že má schopnost v daném oboru samostatně vědecky pracovat a umí se orientovat v pramenech, případně v pramenech zahraničních, jsou-li pro obor nebo téma potřebné (Čl. V. odst. 2 vyhlášky).

2. Obsahová a formální stránka rigorózní práce

Tématem autorem předložené rigorózní práce je změna pohlaví a její občanskoprávní aspekty. Jedná se o téma nejenom aktuální, ale i učeně podnětné a zajímavé, a to nejenom proto, že v o. z. je změně pohlaví věnován pouze jeden paragraf. Volbu autorem zvoleného tématu lze hodnotit pozitivně i proto, neboť se jedná o téma navýsost aktuální prostupující celou naší společností.

Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů (§ 29 odst. 1 o. z.). Autor si ve světle názoru, že současná právní úprava je zastaralá, nemorální a příliš invazivní, položil řadu otázek, na které v posuzované rigorózní práci hledá odpovědi. Konkrétně se ptá, zda by český zákonodárce měl přistoupit na úřední změnu pohlaví, eventuálně, zda existuje i jiné řešení než úřední změna pohlaví, aby bylo docíleno odstranění tvrzené tvrdosti podmínek pro změnu pohlaví v České republice? Dále si autor položil otázky, zda lze nalézt optimální řešení pro otázku transsexuality z pohledu práva v kontrastu s tím, zda je možné bipolaritu pohlaví z českého právního řádu odstranit? V neposlední řadě si autor položil s tím související otázku, zda by měl být dán ex lege důvod pro rozvod či zrušení manželství nebo registrovaného partnerství při změně pohlaví jednoho z páru.

Pokud se jedná o metody, autor zvolil metody komparativní se zahraničními právními úpravami a historickým kontextem včetně kulturních zvyklostí a teoretické mající základ v teoretickém a empirickém autorském postupu.

Po formální stránce oponent neshledal žádné významné nedostatky.

3. Struktura rigorózní práce

Posuzovaná rigorózní práce je rozdělena do sedmi hlavních kapitol, které jsou dále členěny až do čtyř úrovní. Kapitoly členěné do čtyř úrovní přispívají k přehlednosti posuzované rigorózní práce. Po úvodu autor rozebírá změnu pohlaví a její definici, včetně pohlavní identity a transsexuality. Ve druhé kapitole se autor zaměřil na historický vývoj institutu změny pohlaví v českém právním řádu. Třetí kapitola je již zaměřena na současnou právní úpravu změny pohlaví. Autor se v jednotlivých podkapitolách věnuje vztahům § 29 odst. 1 o. z. a § 21 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 29 odst. 1 o. z. k dalším institutům občanského práva, konkrétně v nižších úrovních podkapitol pak vlivu svéprávnosti, osobního stavu a majetkových práv, manželství a registrovaného partnerství, společného jmění manželů, postavení transsexuálního rodiče, dědického práva, relativních majetkových práv transsexuálů a třetích osob obecně a pojistné smlouvy na provedení změny pohlaví. Ve třetí kapitole se autor též věnuje ostatním právním předpisům souvisejícím se změnou pohlaví. Obsahem čtvrté kapitoly je pak promítnutí změny pohlaví v české judikatuře, kdy autor analyzuje jednotlivé případy. Pátou kapitolu autor věnoval úskalím právní úpravy změny pohlaví v českém právním řádu. Šestá kapitola je zaměřena na komparaci právních úprav s vybranými členskými státy Rady Evropy. Autor komparuje s právní úpravou Slovenské republiky, Maďarské republiky a Spojeného království. Sedmou kapitolu autor zaměřil na úvahy o budoucím směřování právní úpravy změny pohlaví a její možné dopady. Následuje závěr, resumé a seznam zdrojů.

Samotné systematické nelze v podstatě nic vytknout. Je zřejmé, že autor se v předmětné problematice orientuje na požadované úrovni.

4. Kvalita zpracování tématu a jeho originalita

Z pohledu kvality zpracování tématu lze uzavřít, že autor zpracoval odpovědi na otázky, které si položil, na vynikající úrovni. Z tohoto úhlu pohledu není posuzované rigorózní práci v podstatě také co vytknout, snad je trochu na škodu, že některé informace se v textu opakují, například pasáže o vysokoškolských diplomech. Dále, některé autorem uváděné informace či pasáže jsou nedotažené. Pokud kupříkladu autor na straně 33 posuzované rigorózní práce uvádí, že výživné pro rozvedeného manžela je podle § 762 odst. 1 věty druhé o. z. omezeno na dobu maximálně tří let, jedná se o tzv. „sankční výživné“, měl v korelaci s tím uvést, že „prosté“ výživné časově omezeno není.

Posuzovaná rigorózní práce také nezohledňuje poslední novelu mimo jiné i zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, což je ovšem pochopitelné, neboť citovaná novela nabyla částečně účinnosti až po jejím odevzdání.¹

Co však je třeba vyzdvihnout, jsou návrhy *de lege ferenda*. Těmi je celá posuzovaná rigorózní práce protknuta, shrnuty jsou v podstatě v kapitole páté. Zdařilé návrhy jsou obsaženy kupříkladu v kapitolách 3.2.2 *Manželství, registrované partnerství a změna pohlaví*, 3.3.3. *Změna dokladu a dosažení vzdělání* a 7.3.1.1 *Změna § 29 ObčZ* v návaznosti na rozhodnutí ESLP.

Za zmínku stojí i to, že autor si průběžně klade možné otázky, na které pak hledá odpověď či přímo odpovídá.

Pozitivně je pak třeba vyzdvihnout i snahu autora o komparaci s právní úpravou vybraných zemí (viz výše).

¹ Jedná se o zákon č. 414/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

V rigorózní práci lze shledat autorem uvedené metody komparace a dle názoru oponenta i analýzy.

5. Citační etika rigorózní práce

Citační etika odpovídá požadavkům uvedeným v normalizované úpravě rukopisu rigorózních prací, která tvoří přílohu č. 2 vyhlášky. Seznam použité literatury je obsáhlý.

6. Jazyková kultura rigorózní práce

Celá rigorózní práce je protknuta odkazy na celou škálu relevantní literatury ať již knižní, nebo časopisecké, tam, kde to bylo vhodné, je umně poukazováno na relevantní judikaturu, a to nejenom vnitrostátní a ESLP, ale i německou či slovenskou.

Slabým místem posuzované rigorózní práce je její jazyková úroveň. Oponent zde nemůže vypsat veškeré jazykové prohřešky, pro ilustraci uvádí některé z prvních třech kapitol. Kupříkladu na straně 9 (*právní* namísto *právních*), straně 18 (*uvedeným* namísto *uvedenými*), na straně 20 (*§ 21 odst. 1* namísto *§ 29 odst. 1*, *zletilosti* namísto *zletilost*), na straně 21 (*s hledem* namísto *s ohledem*, *zda postupuje* namísto *zda podstupuje*), na straně 24 (*s hledem* namísto *s ohledem*), na straně 26 (*fyzický* namísto *fyzických*), na straně 29 (*z povahy také žádosti* namísto *z povahy takové žádosti*), na straně 30 (*chirurgickou změnu* namísto *chirurgickou změnou*), na straně 32 (*lze se tedy* namísto *lze si tedy*), na straně 38 (*že by postupovalo* namísto *že by se postupovalo*), na straně 43 (*aktuální* namísto *aktuálně*), na straně 44 (*transsexuálu* namísto *transsexuálů*), na straně 45 (*další* namísto *dalších*), na straně 47 (*výše uvede* namísto *výše uvedené*), na straně 50 (*uvedeným konkrétních* namísto *uvedením konkrétních*, *nemohou správní orgán* namísto *nemohou správní orgány*), na straně 52 (*by změnil v knize* namísto *by v knize*), na straně 52 (*občanskoprávní* namísto *občanskoprávních*), na straně 57 (*s hledem* namísto *s ohledem*), na straně 58 (*maximální hmotnost* namísto *maximální hmotnosti*), na straně 58 (*„... kdy počty záchodových určené pro ženy ...“* – věta nedává smysl), na straně 59 (*mohla být chápáno* namísto *mohla být chápána*), na straně 60 (*důvodu pro převedení* namísto *důvod pro převedení*, *dvoustranou* namísto *dvoustrannou*, *zaměstnanec převést* namísto *zaměstnance převést*).

Autor pracoval i se zahraničními prameny, kdy jejich použití bylo ve vztahu ke zvolenému tématu posuzované rigorózní práce vhodné a přínosné.

7. Závěr

Souhrnně lze uzavřít, že posuzovaná rigorózní práce je zpracována na požadované úrovni. Posuzovaná rigorózní práce je uceleným odborným dílem vystavěným na literatuře a vlastních názorech, v řadě případů opřených o judikaturu ESLP. Velkým kladem a přínosem posuzované rigorózní práce jsou návrhy de lege ferenda. Autor tedy prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce a znalost metodik ve smyslu příslušných požadavků kladených na tento druh prací. Autorovi není cizí ani vyvozování dalších vlastních názorů, stejně tak mu není ani cizí činění závěrů k použité judikatuře a zaujímání vlastních stanovisek.

Dle názoru oponenta posuzovaná rigorózní práce může být nejenom přínosem pro právní praxi, ale může sloužit i jako relevantní základ pro další studium bádáného tématu.

Oponent rigorózní práci doporučuje k obhajobě.

V Plzni dne 21. 4. 2024

JUDr. Josef Pelech, Ph.D.